

Een stille seksuele strafrechtsrevolutie

GERT VERMEULEN^a

Verrassende realiteitszin inzake seksueel strafrecht in het nieuwe Strafwetboek

Panopticon, 39 (6), 479-488
© 2018 Maklu | ISSN 0771-1409 | November 2018

- ^a Gewoon hoogleraar strafrecht en directeur, Institute for international Research on Criminal Policy (IRCP), Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Universiteit Gent (Corresp.: Gert.Vermeulen@UGent.be).

1. INLEIDING

Dat er een ontwerp van nieuw Strafwetboek is, kan niemand zijn ontgaan. Na anderhalve eeuw incidentele aanpassingen en oplapwerk is een totale *make-over* van het post-Napoleontische Belgische Wetboek van 1867 ook meer dan nodig. Politiek werd vooral ingezet op de hervorming van Boek 1, met o.m. een verduidelijking van de constitutieve bestanddelen van misdrijven en verheldering van andere basisbeginselen en -mechanismen van het algemeen strafrecht. Koninginnestuk daarvan is een nieuwe indeling van de misdrijven (alleen nog misdaden en wanbedrijven), geënt op acht strafmaatniveaus (twee voor criminele straffen en zes voor correctionele straffen, waarbij de nood aan het in se ontwrichtende mechanisme van de correctionalisering verdwijnt). Een herijking van de globale proportionaliteit van de straffen vergt uiteraard ook een aanpassing van boek 2 aan de nieuwe indeling van straffen in niveaus. Nadat reeds op 20 januari 2017 het voorontwerp van Boek 1 door de Ministerraad was goedgekeurd, keurde deze voor het zomerreces 2018, op 20 juli, ook het voorontwerp van Boek 2 goed. Bedoeling is het geheel nog dit jaar naar het Parlement te brengen. In het vooruitzicht van federale (en regionale en Europese) verkiezingen op 26 mei 2019 is het koffiedik kijken of het laatste groot project van justitieminister GEENS de eindmeet haalt.

Dat de hervorming van Boek 2 meer is dan een loutere exercitie in herijking van de bestaande misdrijven qua strafniveaus, kreeg vooralsnog minder aandacht. In het ontwerp van nieuw Strafwetboek worden nochtans een aantal inbreuken opgeheven, omdat ze als verouderd gelden, niet langer strafwaardig worden bevonden of via niet-strafrechtelijke weg kunnen worden afgehandeld. Tegelijk worden ook nieuwe strafbaarstellingen ingevoerd. In een persbericht van 20 juli 2018 (GEENS, 2018), dag waarop de ministerraad het voorontwerp van Boek 2 goedkeurde, haalt de minister van justitie als voorbeeld het vervaardigen of verspreiden van boodschappen van extreem pornografische of gewelddadige aard aan. Ook wordt voor bepaalde inbreuken de strafmaat ook gevoelig verzwaaard. Dit is

volgens het zelfde persbericht bijvoorbeeld het geval voor ernstige seksuele misdrijven zoals de aantasting van de seksuele integriteit en verkrachting. Voor verkrachting gaat het bijvoorbeeld van 1 maand tot 5 jaar gevangenisstraf (na correctionalisering) naar 5 tot 10 jaar gevangenisstraf (niveau vier). Ten slotte worden bepaalde misdrijfschrijvingen in het nieuwe Strafwetboek meer coherent gemaakt. Voorbeeld in het persbericht: de leeftijd van de seksuele meerderjarigheid wordt algemeen op 16 jaar gebracht, met een veralgemeende mogelijkheid voor jongeren vanaf 14 jaar om ook rechtsgeldig toestemming te geven wanneer het leeftijdsverschil met de partner maximaal 5 jaar bedraagt en er geen sprake is van een gezags- of vertrouwenspositie ten aanzien van de jongere. Tot slot zijn er 'tal van aanpassingen gebeurd om de bepalingen beter te laten aansluiten bij een maatschappelijke realiteit'. Het aangehaalde persberichtvoorbeeld verduidelijkt: misdrijven inzake openbare zedenschennis werden aangepast aan de tijdsgeest van vandaag.

Aanleiding genoeg voor een eerste analyse en evaluatie van de bepalingen inzake seksueel strafrecht in het nieuwe Boek 2 van het Strafwetboek.

2. SEKSUEEL STRAFRECHT: SCHENDING VAN PERSOONSRECHTEN, NIET MEER VAN DE MORELE ORDE

Op structuurniveau valt op dat de titel 'Misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid' verdwijnt (vandaag: Titel VII). Met hoofdstukken daarin als 'Voyeurisme, aanranding van de eerbaarheid en verkrachting' (vandaag: Hoofdstuk V, waarin op het einde ook de bepalingen inzake online *grooming* werden gewrongen), 'Bederf van de jeugd en prostitutie' (vandaag: Hoofdstuk VI) en 'Openbare schennis van de goede zeden' (vandaag: Hoofdstuk VII) is dat op zich ook semantisch belangwekkend. De corresponderende bepalingen worden herzien (soms vrij drastisch) en geïntegreerd in één enkele nieuwe Titel 2 'Misdrijven tegen de persoon'. Daarin komen/blijven ook de strafbepalingen inzake mensenhandel (vandaag vervat in Hoofdstuk III^{ter} van titel VIII 'Misdaden en wanbedrijven tegen personen'.

De integrale opbouw van de nieuwe Titel 2 'Misdrijven tegen de persoon' gaat het bestek van deze verkenning te buiten, maar lijkt alvast alle bepalingen inzake seksueel strafrecht te zullen omvatten, gespreid over Hoofdstuk 3 'Misdrijven tegen de seksuele integriteit, het seksuele zelfbeschikkingsrecht en de goede zeden' en Hoofdstuk 7 'Schendingen van de persoonlijke waardigheid en misbruik van de kwetsbare positie van het slachtoffer'. In Hoofdstuk 3 krijgen we drie Afdelingen: '1. Aantasting van de seksuele integriteit, voyeurisme en verkrachting', '2. Seksuele uitbuiting van minderjarigen' en '3. Openbare zedenschennis'. In Hoofdstuk 7 krijgen we een Afdeling 1 'Mensenhandel en mensensmokkel'.

Hieronder volgt een eerste, systematische blik op deze nieuwe afdelingen en de misdrijven die erin zijn vervat, en vooral ook op die die welke er niet (langer) in zijn vervat.

3. MISDRIJVEN TEGEN DE SEKSUELE INTEGRITEIT, SEKSUELE ZELFBESCHIKKING EN GOEDE ZEDEN

3.1. Openbare zedenschennis

Goede zeden en eerbaarheid: gedaan met vage moraliteit

Het 'open' en uit zijn aard evolutieve concept van de 'goede zeden' verdwijnt uit de tekst van de Strafwet (jammer genoeg niet uit de benaming van het nieuwe Hoofdstuk 3). Idem dito voor de daarbij aansluitende notie 'handelingen die de eerbaarheid kwetsen'. Positief aan de concepten was dat ze de tijdsgeest konden volgen. Negatief dat ze dat in de rechtspraktijk niet altijd deden, en dat het vanuit legaliteitsoogpunt moeilijk verdedigbaar bleef in het strafrecht (aldus principieel gekenmerkt door een enge interpretatie) met vage en door de rechter al te discretionair invulbare noties te werken. In de plaats daarvan wordt het concept 'openbare zedenschennis' beperkt tot datgene waarvan men denkt dat de geëvolueerde norm van vandaag het niet verdraagt, zijnde extreme pornografie (of gewelddaden) en bewust aan anderen opgedrongen exhibitionisme. Daarmee wordt geprobeerd enkel nog aan te haken bij wat als schadelijk of ongewenst wordt ervaren. Los van de vraag of dat zo is, is daarmee meer dan een steen verlegd. Niet alleen doen beide (meer) 'gesloten' strafbaarstellingen beter recht aan het legaliteitsbeginsel en de daaruit voortvloeiende enge interpretatievereiste. De voorgestelde wijziging gaat ook uit van de subsidiariteit van het strafrecht en juridisch moralisme maakt goeddeels plaats voor (plausibele of ervaren) schade.

Normalisatie niet-extreme volwassenenpornografie

I.v.m. pornografie verdwijnen alle klassieke strafbaarstellingen inzake 'liederen, vlugschriften, geschriften, afbeeldingen of prenten, zinnebeelden of voorwerpen die strijdig zijn met de goede zeden' (vandaag vervat in art. 383 Sw.) evenals inzake 'oneerbare prenten, afbeeldingen of voorwerpen die de verbeelding van minderjarigen kunnen prikkelen' (vandaag vervat in art. 387 Sw.). Kinderpornografie blijft wel strafbaar, al zijn de bepalingen ter zake nu netjes ondergebracht in Afdeling 2 'Seksuele uitbuiting van minderjarigen' van Titel 2, Hoofdstuk 3 (infra).

Het eerder aangehaalde persbericht van 20 juli 2018, waarin het vervaardigen of verspreiden (ook trouwens het tentoonstellen, aanbieden, verkopen, verhuren, uitzenden, leveren, ter beschikking stellen, overhandigen of invoeren, met welk middel ook) van boodschappen van extreem pornografische of gewelddadige aard als een nieuwe strafbaarstelling werd voorgesteld, is dus misleidend. Eigenlijk wordt de vandaag bestaande strafbaarstelling inzake pornografie beperkt, en wel tot zogenaamd 'extreme' pornografie (voorgesteld art. T2H3-39 nieuw Sw.). Wat dat betekent, wordt jammer genoeg in het midden gelaten. We krijgen dus toch opnieuw een 'open' norm, zij het reductionistisch. Beter was m.i. geweest volwassenenpornografie helemaal uit het strafrecht te halen, maar kennelijk kent normalisatie toch een – nieuwe – morele grens. Hopelijk volgt de rechtspraktijk niet het Britse voorbeeld van de *Criminal Justice and Immigration Act*. Daarin werd in 2008 zelfs het bezit strafbaar gesteld van 'extreme' pornografie, waarvan o.m. sprake is wanneer handelingen worden afgebeeld waarvan het plausibel is dat ze leiden tot ernstige schade aan de anus, borsten of genitaliën. Bij stevige SM-beelden is daar al gauw sprake van, en ook *fisting* lijkt niet per definitie schadelijk. In 2015 werd de strafbaarstelling van extreme pornografie er bovendien nog verder uitgebreid, tot het afbeelden van niet-consensuele penetratie en verkrachting (zonder dat daar ook in werkelijkheid sprake moet van zijn). Beeld en werkelijkheid verschillen, en fantasie behoort tot de vrijheid van mening. Vooral het regeringsplan

om via de *Digital Economy Act 2017* 'extreme' internetporno nog verder te verbieden, heeft er niet te verbazen een hele volksbeweging op de been gebracht, niet in het minst vanuit vrouwelijke hoek. Het plan was met name om ook beelden van *spanking*, zweepen, plasseks, wurgseks, *squirting* of zelfs *face-sitting* als extreem te catalogeren. Het risico van een open en rekbaar concept als 'extreme' pornografie is daarmee helder.

De uitbreiding ten slotte naar boodschappen van extreem gewelddadige aard is op zich niet onlogisch. Horrorvideo's vervaardigen, verhuren, verspreiden is vandaag niet verboden, pornovideo's wel. Dat heeft alles te maken met het feit dat de strafbaarstellingen inzake pornografie vandaag zijn ingebed in het hoofdstuk 'Openbare schennis van de goede zeden', dat een exclusief seksuele connotatie heeft. Dat blijft natuurlijk zo – sterker nog dan vandaag – voor het nieuwe Hoofdstuk 3 'Misdrijven tegen de seksuele integriteit, het seksuele zelfbeschikkingsrecht en de goede zeden'. Strafbaarstellingen inzake (extreem) geweld horen gewoonweg niet thuis in het seksueel strafrecht, niet vandaag, niet in het nieuwe Strafwetboek.

Exhibitionisme

De herformulering van art. 385 Sw. ("*Hij die in het openbaar de zeden schendt door handelingen die de eerbaarheid kwetsen*") lijkt redelijk geslaagd. Volgens art. T2H3-41 is exhibitionisme "*het met het oogmerk de eigen seksuele driften te voldoen opdringen aan andermans zicht van de eigen onblote geslachtsdelen of van een seksuele daad in een openbare plaats*". De nieuw vereiste gerichtheid op het voldoen van de eigen driften is welkom, want beperkend. Het geeft het misdrijf ook een duidelijker seksuele connotatie. Bovendien is de louter feitelijk-juridische openbaarheid niet langer voldoende. Die heeft bepaald perverse effecten: een paartje dat seks heeft in zijn wagen, op een verlaten snelwegparking, onttrokken aan het zicht, maakt zich vandaag schuldig aan openbare zedenschennis. In de nieuwe formulering moet er sprake zijn van "*het opdringen aan andermans zicht*". Ook dat is dus een meer dan welgekomen beperking, en een aligneren aan de tijdsgeest. Wat het precieze verschil is tussen seksuele 'daad' in het nieuw voorgestelde artikel en het begrip seksuele 'handeling' – dat in het nieuwe Strafwetboek zowel 'aantasting van de seksuele integriteit, voyeurisme als verkrachting' omspant, is niet meteen helder. Voer voor wat mineure semantische discussies wellicht. Evenmin duidelijk is waarom het dan overigens niet moet gaan om een 'expliciete' seksuele daad, zoals in de strafbaarstelling inzake voyeurisme ('terwijl hij ontbloot is of een expliciete seksuele daad stelt'). Qua coherentie kan het hier en daar dus nog wat beter.

3.2. Aantasting van de seksuele integriteit, voyeurisme en verkrachting

Seksuele handelingen

Voor voyeurisme is er gewoon continuïteit. Het misdrijf geldt nu wel als 'seksuele handeling', net zoals het nieuwe 'aantasting van de seksuele integriteit' (dat de aanranding van de eerbaarheid vervangt) en verkrachting.

De notie 'seksuele handelingen' wordt niet autonoom gedefinieerd. De drie misdrijven vallen gewoon als zodanig te beschouwen. Wellicht levert dat geen problemen op qua duidelijkheid. Zelfs Bill Clinton had niet kunnen ontkennen dat er tussen hem en Monica Lewinski 'seksuele handelingen' zijn geweest.

Eindelijk een toestemmingsconcept: goede poging, niet goed genoeg in tijden van #metoo

De toestemming (of afwezigheid daarvan) staat centraal in de drie misdrijfomschrijvingen. Dat was tot dusver enkel het geval voor voyeurisme (“zonder de toestemming van die persoon of buiten zijn medeweten”) en verkrachting (“die daar niet in toestemt”). Die laatste notie wordt nu ook ingevoegd in het nieuwe ‘aantasting van de seksuele integriteit’, daar waar aanranding van de eerbaarheid tot dusver (tenzij het minderjarigen beneden de 16 jaar of personen in een gezags- of afhankelijkheidspositie betreft) “geweld, dwang, bedreiging, verrassing of list, of [...] een onvolwaardigheid of een lichamelijk of geestelijk gebrek van het slachtoffer” vereiste. Die invoeging is een bijzonder goede zaak. Beter nog is dat het tot dusver niet-gekwalificeerde toestemmingsconcept eindelijk van enige kwalitatieve vereisten wordt voorzien. Volgens art. art. T2H3-1 nieuw Sw. veronderstelt toestemming “dat deze uit vrije wil is gegeven. Dit wordt beoordeeld in het licht van de omstandigheden van de zaak. Het gebrek aan verweer van het slachtoffer impliceert niet noodzakelijk toestemming. De toestemming kan worden ingetrokken op elk ogenblik voor of tijdens de seksuele handeling.” Dat het gebrek aan verweer ‘niet noodzakelijk’ toestemming impliceert, is een stap in de goede richting, maar te beperkt. Beter was geweest resoluut te bepalen dat gebrek aan verweer op zich ‘geen’ of ‘nooit’ toestemming impliceert. Dat betekent niet dat het geen feitelijk element kan blijven bij het beoordelen van de al dan niet toestemming, maar zou komaf maken met zeer pijnlijke en secundair revictimiserende rechterlijke redeneringen waarbij uit het gebrek aan verweer soms wel degelijk toestemming wordt afgeleid. Niet alleen is verweer vaak psychologisch onmogelijk, het is met het oog op het vermijden van verwondingen ook een bepaald slecht idee. Ook de kwaliteitsvereisten ‘vrij’ en ‘intrekbaar’ vormen een stap in de goede richting, maar alweer te beperkt. In veel andere rechtstakken (gezondheids- of privacyrecht) en ook in het Strafwetboek zelf (bijvoorbeeld in de bepalingen inzake mensenhandel) wordt met een veel rijkere en meer waarborgende toestemmingsnotie gewerkt. Dat had hier ook gemoeten, zeker na #metoo. Toestemming tot seksuele handelingen zou niet alleen vrij en intrekbaar moeten zijn, maar ook: geïnformeerd, voorafgaand, ondubbelzinnig en specifiek.

Seksuele meerderjarigheid: trapsgewijze zelfbeschikking, en eindelijk de lat gelijk

Het aangehaalde persbericht vatte het voorstel in art. T2H3 nieuw Sw. al redelijk correct samen: “de leeftijd van de seksuele meerderjarigheid wordt algemeen op 16 jaar gebracht, met een veralgemeende mogelijkheid voor jongeren vanaf 14 jaar om ook rechtsgeldig toestemming te geven wanneer het leeftijdsverschil met de partner maximaal 5 jaar bedraagt en er geen sprake is van een gezags- of vertrouwenspositie ten aanzien van de jongere.” Eigenlijk is het voorstel toch wat anders geformuleerd: de seksuele meerderjarigheid wordt in wezen veralgemeend verlaagd naar 14 jaar, met een uitzondering voor jongeren tussen de 14 en de 16 jaar indien het leeftijdsverschil met de partner meer dan 5 jaar bedraagt of er sprake is van een gezags- of vertrouwenspositie. Feitelijk komt dat op het zelfde neer, maar de boodschap is toch anders: seksuele zelfbeschikking komt er principieel vanaf 14.

In elk geval wordt daarmee de absurde situatie “*Qui peut le plus ne peut pas le moins*” eindelijk opgelost. De toestemming van een 15-jarige in penetratie impliceerde immers dat er geen sprake was van verkrachting, maar kon niet verhinderen dat niettemin diens eerbaarheid was aangerand. De ‘nieuwe’ verkrachtingswet van 1989 had de wettelijk vermoede niet-toestemmingsleeftijd voor penetratie immers naar 14 jaar teruggebracht zonder in de zelfde mate de toestemmingsleeftijd m.b.t. aanranding van de eerbaarheid te verlagen. De technisch-juridisch correcte uitleg die het Grondwettelijk Hof in 2009 aan die toen al 20 jaar durende anomalie gaf, door helder te maken dat er maar één seksuele meerderjarig-

heidsdrempel was, nl. 16 jaar, en dat derhalve iedere seksuele of de ‘eerbaarheid’ rakende handeling beneden die leeftijd gelijkelijk strafbaar was, penetratie of niet, heeft nooit écht overtuigd. Het siert de minister van justitie dat hij het onderbouwde voorstel dat partijgenote Miet Smet al in 1996 had gedaan (ze was toen minister van tewerkstelling, arbeid en gelijke kansen), nu van onder het stof haalt. Het hare maakte geen kans toen luttele weken later de affaire Dutroux losbarstte. Intussen is er bijna een kwart eeuw verstrekken. Tijd voor nuchterheid en aligneren aan de maatschappelijke realiteit, en voor een coherente visie op leeftijd en seksuele handelingen – penetratie of niet.

Sommigen zullen zich wat ergeren aan het eveneens nuchtere taalgebruik. Het heet in art. T2H3-1 nieuw Sw. nu immers dat *“minderjarigen die de volle leeftijd van veertien jaar niet hebben bereikt, [...] geacht [worden] nooit uit vrije wil te kunnen toestemmen”*. In de zelfde zin gewaagt art. T2H3-8 nieuw Sw. van *“niet-consensuele seksuele handelingen gepleegd op minderjarige die geen volle veertien jaar oud is [...]”*. De nieuwe tekst ontkent dus niet dat minderjarigen onder de 14 jaar in penetratieseks kunnen toestemmen, wel de rechtsgeldigheid daarvan, wegens vermoed ‘niet uit vrije wil’. Op zich is dat mooi: ontvoogdend én beschermend. Het huidige artikel 375 Sw. is op dat punt politiek correcter: *“Als verkrachting met behulp van geweld wordt beschouwd elke daad van seksuele penetratie, van welke aard en met welk middel ook, die gepleegd wordt op de persoon van een kind dat de volle leeftijd van veertien jaar niet heeft bereikt”*. Wellicht wordt daar nog een boompje over opgezet.

Aanranding van de eerbaarheid: aantasting van de seksuele integriteit in diverse configuraties

De aangehaalde afbouw van juridisch moralisme vertaalt zich ook hier. Het morele concept ‘eerbaarheid’ verdwijnt, en de focus wordt verlegd naar schade, *in casu* aan de seksuele integriteit. Van een *“aantasting”* daarvan is volgens art. T2H3-2 nieuw Sw. sprake bij het *“wetens en willens stellen van een seksuele handeling op of met behulp van een persoon [hier had veiligheidshalve beter ook gestaan: ‘die daar niet in toestemt’] dan wel het laten stellen van een seksuele handeling door een persoon die daar niet in toestemt.”*

De interpretatiemoeilijkheden die de ‘aanranding van de eerbaarheid’ kenmerkten, worden met deze vervangende strafbaarstelling in elk geval sterk beperkt. Vooral het expliciteren dat er van een aantasting van de seksuele integriteit sprake kan zijn in diverse configuraties – niet alleen wanneer seksuele handelingen worden gesteld ‘op’ een ander persoon, maar ook wanneer dat gebeurt ‘met behulp van’ een ander persoon, of wanneer men zulke handeling laat stellen ‘door’ een ander persoon (eventueel zelfs op zichzelf, lijkt me) – is winst.

Verkrachting in twee richtingen

De basisdefinitie van de verkrachtingswet van 1989 wordt aangehouden in art. T2H3-4 nieuw Sw., maar qua configuratie verbreed tot verkrachting in twee richtingen: penetreren en zich doen penetreren. Daar was – zeker in tijden van #hetoo – absolute nood aan. Het misdrijf kan nu ook worden gepleegd ‘op’ of ‘met behulp van’ een persoon die daar niet in toestemt.

3.3. Seksuele uitbuiting van minderjarigen

Grooming: ook offline en door minderjarigen

Art. 377^{quater} Sw. bestraft vandaag al de meerderjarige die door middel van ICT aan een minderjarige beneden de volle leeftijd van zestien jaar een voorstel doet tot ontmoeting met het oogmerk een misdrijf te plegen bepaald in de hoofdstukken 'Voyeurisme, aanranding van de eerbaarheid en verkrachting', 'Bederf van de jeugd en prostitutie' of 'Openbare schennis van de goede zeden', voor zover dit voorstel is gevolgd door materiële handelingen die tot een dergelijke ontmoeting leiden.

De onlogische beperking tot alleen online *grooming* wordt nu rechtgezet. Art. T2H3-15 nieuw Sw. substitueert logischerwijze de gerichtheid op misdrijven uit de huidige hoofdstukken door een gerichtheid op wat daarvan wordt overgehouden in het nieuwe hoofdstuk 'Misdrijven tegen de seksuele integriteit, het seksuele zelfbeschikkingsrecht en de goede zeden'. Opmerkelijk is alleen dat *grooming* nu ook kan worden gepleegd door minderjarigen. Wellicht dat daar een empirische noodzaak toe was. De meeste negatieve seksuele ervaringen van jongeren of kinderen zijn immers met hun *peers*.

Exit 'bederf van de jeugd' en 'aanslag tegen de zeden'

De paternalistische notie 'bederf' van de jeugd verdwijnt. Nu tegelijk wordt ingezet op maximale seksuele zelfbeschikking van minderjarigen is dat een logische zaak. Ook de verwijzing naar de (goede) zeden, of een aanslag daarop, sneuvelt. Ook dat is coherent met de eerder aangehaalde schraping van de open norm van de 'goede zeden'.

Voor het overige blijven de strafbaarstellingen inzake 'ontucht' en prostitutie van minderjarigen behouden. Waarom ook die 'ontucht' niet kon sneuvelen, valt niet meteen te begrijpen. Het sociaal verweer en paternalisme van Lejeune en Carton de Wiart blijven toch nog wat voortleven. Een ongelukkige rimpel in de nieuw uitgezette koers.

Concreet worden de bepalingen van de artt. 379 en 380, §4 en §5 Sw. gerecycleerd in de nieuwe artikelen T2H3-16 t.e.m. -27 nieuw Sw., telkens verzawaard bestraft indien het gaat om een minderjarige beneden de 16 jaar). Het gaat om volgende handelingen: het opwekken, begunstigen en vergemakkelijken van de ontucht of prostitutie van een minderjarige (vandaag vervat in art. 379 Sw.), het werven van een minderjarige voor ontucht of prostitutie, het houden van huis van ontucht of prostitutie waar minderjarigen ontucht of prostitutie plegen, het ter beschikking stellen van een ruimte aan een minderjarige met het oog op ontucht of prostitutie met het oogmerk een abnormaal profijt te realiseren, het op welke (andere) manier ook exploiteren van de ontucht of prostitutie van een minderjarige en het verkrijgen van de ontucht of prostitutie van een minderjarige (vandaag alle vervat in art. 380, §4 en §5 Sw.). Verder wordt ook het verbod tot het bijwonen (live of via ICT) van de ontucht of exploitatie van een minderjarige uit art. 380 §6 Sw. gewoon overgenomen (art. T2H3-28 nieuw Sw.).

Eveneens het in het openbaar aanzetten tot het plegen van ontucht (niet: prostitutie) van minderjarigen (vandaag vervat in art. 380bis Sw.) blijft strafbaar (art. T2H3-31 nieuw Sw.), maar wordt – nogal amalgamisch – uitgebreid met het vandaag in art. 380ter, §3, 2de lid Sw. vervatte verbod tot het aanzetten tot seksuele exploitatie van minderjarigen via reclame of het gebruik maken van zulke reclame n.a.v. een aanbod van diensten. Meer coherent was geweest om die reclamebepaling samen te houden met de andere (in art. T2H3-29 en -30 nieuw Sw.) gecontinueerde reclamebepalingen uit art. 380ter Sw. Beter had men ook van de gelegenheid gebruik gemaakt om het begrip 'seksuele exploitatie' te verduidelijken, of – beter wellicht nog – gewoon aan te haken bij de nieuwe notie 'seksuele uitbuiting'

Wat reclame betreft, is het goede nieuws overigens dat eindelijk, na bijna 25 jaar, het in art. 380ter, §2 Sw. vervatte verbod op het maken van reclame voor diensten van seksuele aard die worden verleend bij wege van een of ander telecommunicatie-middel wordt geschrapt. Dat artikel was destijds ingevoerd om reclame voor zogenaamde 077-lijnen (vandaag ook webchat of videobellen) te verbieden, zonder overigens die telefoon- of web(cam)seks zelf te verbieden. De valse rationale was het beschermen van kinderen tegen zulke reclame (maar dus niet tegen zulke seks). Eigenlijk was er gewoon een probleem met dure rekeningen die ouders voor hun naar sekslijnen bellende kinderen moesten betalen (VERMEULEN, 1995). Soms heeft de ratio zijn tijd nodig.

Decriminalisering economische exploitatie volwassenenprostitutie: exit abolitionisme

Het doet vreemd aan. Al bijna 15 jaar beargumenteer ik wetenschappelijk waarom het *bona fide*-segment van de prostitutiemarkt dient onderscheiden én afgescheiden van het *mala fide*-marktsegment, en dat een decriminalisering van de economische exploitatie van volwassenprostitutie noodzakelijk is. Laatst nog in Panopticon 2018.4 (VERMEULEN & NEELEN, 2018): “Vanuit de realiteit dat sekswerk vandaag dominant een agency-gedreven keuze is, dringt zich een formele decriminalisering op van de louter economische exploitatie van prostitutie, de verhuur van sekswerkruimtes en het leveren van diensten aan sekswerkers, voor zover er daarbij geen sprake is van dwang, misleiding, uitbuiting of daadwerkelijke mensenhandel.” Dat is precies wat nu in alle stilte gebeurt. Een stille revolutie zonder voorgaande.

Het hele artikel 380, §1 en §2 Sw. wordt geschrapt. Ook zo het in het openbaar aanzetten tot ontucht van een meerderjarige (zoals omvat door het huidige art. 380bis Sw.), evenals het volkomen contraproductieve reclameverbod van art. 380ter §3 Sw. en het al aangehaalde verbod op reclame voor telefoon- of web(cam)seks uit art. 380ter, §2 Sw.

Het abolitionisme van het Verdrag van New York ter bestrijding van de mensenhandel en van de exploitatie van andermans prostitutie van 21 maart 1950 is op de schop – eindelijk. Enkel niet vergeten te gepasten tijde nog een ‘laat voorbehoud’ bij het Verdrag te formuleren (VERMEULEN & NEELEN, 2018).

Kinderporno

Ook hier nuchter juridisch taalgebruik. De term blijft ‘kinderpornografisch’ materiaal, hoe hard ook ngo’s (zoals Child Focus) en politie (zelfs Europol) een nieuwe terminologie als CSAM (*Child Sexual Abuse Material*) promoten. Hun argument dat in het hanteren van de notie ‘kinderporno’ de aanname besloten ligt dat beelden van seksuele handelingen met kinderen gewoon ‘pornografisch’ kunnen zijn, terwijl het onbetwistbaar om misbruikbeelden gaat, is semantisch wellicht niet zonder grond, maar juridisch weinig relevant. De feiten zijn strafbaar, de handelingen helder, en geënt op internationale definities, uit het Cybercrimeverdrag en het Verdrag van Lanzarote, en de EU-Richtlijn. Zo lang die onverkort voor ‘kinderporno’ blijven kiezen, blijft dat best ook in ons Strafwetboek zo.

Kinderpornografie blijft verder strafbaar zoals we dat vandaag kennen, inclusief materiaal waarin volwassenen als kind worden voorgesteld en virtuele kinderporno. Het twijfelachtige nut van die uitgebreide definitie is gekend, zeker wanneer het jongeren die rechtsgeldig in seksuele handelingen kunnen toestemming belet om daar voor zichzelf ook beelden van te maken, of wanneer het enkel privébezit betreft zonder enige vertoning aan derden of verspreiding. Dat we daarmee zelfs therapeutische kansen missen om mensen met pedofiele geaardheid of sommige pedoseksuele misdrijfplegers te helpen hun gevoelens of neigingen ‘veilig’ te kanaliseren en *cross-over* naar *hands-on*-delicten te vermijden, is hierbij nog eens herhaald.

Enig markant verschilpunt is dat het verwerven en bezitten respectievelijk het zich toegang verschaffen ertoe door middel van ICT nu in twee aparte artikelen wordt behandeld (artt. T2H3-35 en -36 nieuw Sw.), zonder duidelijke reden of meerwaarde. Wel wordt gepreciseerd dat het verwerven of bezitten, ook voor een derde, strafbaar is. Die precisering lijkt in essentie overbodig, en had makkelijk in één enkel artikel gekund, zoals in het huidige artikel 383bis, §2, Sw. *A contrario* redenerend is het wellicht zelfs een stap ‘achteruit’. De nieuwe invoering blijft beperkt tot ‘verwerven of bezitten’, waardoor het zich ‘voor een derde’ toegang verschaffen door middel van ICT niet (langer) strafbaar zou zijn. Misschien was dat wel niet de bedoeling.

4. MENSENHANDEL ÉN MENSENSMOKKEL

Voor ‘mensenhandel’ is er volkomen continuïteit. Een sterke keuze is m.i. dat de bepalingen inzake ‘mensensmokkel’ eindelijk uit de Vreemdelingenwet worden losgeweekt en geïntegreerd in het Strafwetboek. Hopelijk maakt het na elkaar plaatsen van beide strafbaarstellingen duidelijker dat beide misdrijven in hun basisvariant fundamenteel van elkaar verschillen: zo vergt mensenhandel geen grensoverschrijding noch winstoogmerk en is het uitdrukkelijk een slachtofferdelict; mensensmokkel vergt grensoverschrijding en winstbejag, en is een misdrijf tegen het grondgebied, op vraag van een klant-migrant. Dat die laatste ook slachtoffer kan worden, bijvoorbeeld door misleiding, of door de gevaarlijke reisomstandigheden, is daarbij helder. Dat zijn evenwel verzwarende omstandigheden – die (ook vandaag al, zelfs al zijn mensenhandel en mensensmokkel gesplitst tussen Strafwetboek en Vreemdelingenwet) voor beide misdrijven identiek worden bepaald, op één enkele, hierna besproken, uitzondering in de nieuwe tekst na.

Het gaat m.i. om een belangrijke nieuwigheid, vervat in art. T2H7A2-3, §1, *in fine*: “Indien de mensenhandel met als doel de uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting werd gepleegd ten aanzien van een minderjarige, zijn de bepalingen van afdeling 2 van hoofdstuk 3 van toepassing.” Hiermee wordt doorverwezen naar de eerder besproken bepalingen inzake ‘Seksuele uitbuiting van minderjarigen’. De *doublure* of circulariteit tussen artikel 380 Sw. en art. 433quinquies Sw. wordt daarmee opgeheven. Ik schreef bij de invoering van dat laatste artikel, waarbij een afzonderlijke strafbaarstelling van mensenhandel werd ingevoerd in het Strafwetboek terwijl tegelijk volgens de gewijzigde Mensenhandelwet van 1995 ook art. 380 Sw. verder als mensenhandel moest worden beschouwd: “De toekomst belooft dus mogelijk interessante juridische concepten te zullen opleveren, zoals bijvoorbeeld: ‘mensenhandel met het oog op mensenhandel’. Daarvan zou wellicht sprake kunnen zijn wanneer mensenhandel in de zin van art. 433quinquies Sw. als doel heeft een persoon in prostitutie te laten exploiteren in de zin van art. 380 Sw., dat op zich ook als mensenhandel moet worden gezien. Vreemd toch allemaal.” (VERMEULEN, 2005: 9). Dat risico lopen we dus niet meer. Tegelijk wordt primauteit toegekend aan de zwaardere strafbepalingen. Mensenhandel vereist in voorkomend geval immers niet dat er sprake is van daadwerkelijke uitbuiting van de prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting t.a.v. een minderjarige. Toch wordt axiomatisch bepaald dat er zal gehandeld worden zoals in de situatie waarin dat wel het geval is.

Verder blijft het natuurlijk, wat meerderjarigen betreft, een pijnpunt dat het wezenselement dat mensenhandel tot een mensenrechtelijk misdrijf maakt, met name het misbruik maken van de kwetsbare toestand van het slachtoffer of het direct of indirect gebruik van listige kunstgrepen, geweld, bedreigingen of enige vorm van dwang, ontvoering, machtsmisbruik of bedrog, geen constitutief element van het misdrijf mensenhandel uitmaakt, maar enkel

een verzwarende omstandigheid. Dat moe(s)t vooral de bewijslast vergemakkelijken (VERMEULEN, 2005), maar het blijft een internationale anomalie.

5. BESLUIT

Het Belgische seksueel strafrecht van morgen ziet er globaal genomen goed uit: meer subsidiair, niet langer primair geënt op juridisch moralisme (met versleten noties als goede zeden, eerbaarheid, of bederf), aanhakend bij (plausibele, ervaren of vermoede) schade, en uitgaand van seksuele integriteit en zelfbeschikking, in toegenomen mate ook voor minderjarigen. Het is daarmee bij de tijd, met nog maar een beetje paternalisme, zoals i.v.m. ontucht of extreme pornografie. Vooral de resolute decriminalisering, zowel van niet-extreme volwassenpornografie als van de louter economische exploitatie van volwassenenprostitutie, zal geen dag te vroeg komen.

REFERENTIES

- GEENS, K. (2018, 20 juli). *Nieuw Strafwetboek: correcte en duidelijke sanctionering zorgt voor meer rechtvaardigheid*. *Persbericht*. Verkregen op 1 november 2018, via <https://www.koengeens.be/news/2018/07/20/nieuw-strafwetboek-correcte-en-duidelijke-sanctionering-zorgt-voor-meer-rechtvaardigheid>.
- VERMEULEN, G. (1995). Verbod op sex-advertenties en reclame voor 077-lijnen. *Panopticon*, 16(4), 269-273.
- VERMEULEN, G. (2005). Matroesjka's: tien jaar later. Repressie en controle als speerpunten van het vernieuwde mensenhandelbeleid? *Panopticon*, 26(2), 1-10.
- VERMEULEN, G. & NEELEN, Y. (2018). Van nu en straks: sekswerk. Nood aan decriminalisering en sociaalrechtelijke diversificatie en flexibilisering. *Panopticon*, 39(4), 314-326.